

Александра МИЛАНОВИЋ
Педагошки факултет у Врању
Универзитет у Нишу

УДК 37.042:159.928.23
159.922.72
371.212.7:159.923
- оригинални научни рад -

ТЕОРИЈЕ О ДАРОВИТИМА

Сажетак: *Даровитост као не ретка појава важна је како за даровитог појединца, тако и за читаво његово окружење. Од давнина датирају мишљење и став да су даровити друштвена драгоценост, урођена, наследна предиспозиција која се мења, напредује и развија само у повољним околностима. За разумевање даровитости неопходно је указати на многобројне приступе и теорије, од којих свака на другачији начин прилази феномену даровитости и појашњава га. Циљ рада је покушај идентификовања профила даровите индивидуе анализом већ постојећих теорија и препорука за успешан рад са њима. Теорије представљене у раду јесу експлицитне и имплицитне теорије, Стернбергова теорија о тријерархичном моделу интелигенције, Гарднерова теорија вишеструке интелигенције и Пијежјеова теорија интелигенције, која заједно са Гарднеровом припада групи биолошких теорија о даровитости. Поред наведених, у раду су представљене и теорије социјалне интеракције, које приказују даровитост кроз социјалне интеракције, односе и сарадњу даровите индивидуе са спољним окружењем: Сигелова теорија, Кларкова интегративно-образовна теорија, Рензулијева теорија три прстена и Тејлорова вишеструка теорија. Поменуте теорије доприносе проширивању могућности за ефикасније именовање даровитог појединца и успешан рад са истим.*

Кључне речи: *даровитост, талентованост, креативност, интелигенција, идентификација, теорије о даровитости.*

Појам и дефинисање даровитости

Даровитост као не ретка појава важна је како за даровитог појединца, тако и за читаво његово окружење. Од давнина датирају мишљење и став да су даровити друштвена драгоценост, урођена, наследна предиспозиција која се мења, напредује и развија само у повољним околностима.

Покушај за концептуалним дефинисањем даровитости заснива се на трима областима: метафизичка (дарови, потенцијали које јединка добија од Бога), онтолошка (човеков покушај да дарове које има сам појача), антрополошка (човек својим даром према ком се креативно односи тежи да утиче на свет око себе) (Petrović, Trifunović i Milovanović, 2013). Не постоји јединствена дефиниција даровитости. Општеприхваћене одлике даровитих су генијалност, вишеструке могућности, изузетне и високе спо-

собности, даровитост, талентованост. Даровит је ученик који има изражене потенцијале и постигнућа у односу на вршњаке (Farrel, McEwer, Maxwell & Miskelly, 2003).

Даровити ученици имају посебне образовне потребе и најчешће се могу препознати по већим интелектуалним способностима (Petrović et al., 2013; Maksić, 1995). „Даровита и талентована деца се препознају по стручним квалификацијама и на основу способности високих перформанси“ (Marland, 1972, према: Macintyre, 2008:1). Осим са интелигенцијом, даровити се често повезују и са потенцијалним способностима и постигнућима (Kurgup, Basu, Chandra, Jayan, Nayyar, Jain & Rao, 2013), а посматрају се као стратешки ресурс због својих достигнућа (Babaeva, 2013).

Гање (Gagne, 2000) даровитим сматра оног ко располаже интелектуалним, креативним, социоафективним и сензомоторним способностима. Ове способности олакшавају учење, стицање навика и вештина и подстичу природан развој јединке. Даровитост се састоји од три групе људских особина: натпросечне опште способности, високог нивоа радних обавеза и високог нивоа креативности (Brown, Renzulli, Gubbins, Siegle, Zhang & Chen, 2005). Нека истраживања показала су да даровитост, поред истакнутих интелектуалних способности, подразумева и менталне и духовне снаге, као што су: алтруизам, емпатија, интуиција, маштовитост, креативна имагинација и фантазија (Petrović et al., 2013). Троје деце у милион даровито је и има додатне потребе и интересовања, те им је из тих разлога неопходна посебна, појачана друштвена подршка, и то најпре кроз убрзан програм учења (Montgomery, 2003). Поред интелигенције, даровитост је у вези и са мотивацијом, која такође укључује све поменуте одлике даровитих (креативност, преданост...) (Renzulli, 1986 према Dalioglu & Suveren, 2013).

Важна, концептуална и практична питања о којима треба промишљати и расправљати када је реч о даровитима јесу:

1. Интелигенција и њен допринос потенцијалној даровитости?
2. Да ли су даровита деца етикетирана?
3. Које су разлике између даровите и талентоване деце?
4. Да ли је даровитост наследна?
5. Постоји ли ген за генија или је он условљен квалитетом друштвене средине?
6. Да ли се мозгови даровитих и талентованих разликују?
7. Која врсте наставе и активности представљају изазов за даровиту децу?
8. Да ли даровити имају потешкоће при учењу? (Macintyre, 2008: 3).

Ране могућности и искуства могу утицати на школско постигнуће. Даровита деца брзо превазилазе препреке, нарочито ако су њихове способности уочене и неговане на време. Интелектуално сазревање (верује се да момци спорије сазревају од девојака у финим моторичким способностима) не оставља простора за полемисање, те је искуство нужно када је реч о процени интелектуалних способности. Када је реч о етикетирању даровитих

ученика, аутор истиче да свако има право и потребу да зна шта тачно није у реду и прихвати своје потешкоће. Имајући етикету, они имају могућност да траже информације о стратегијама којима могу смањити, унапредити своје потешкоће и превазићи их (Jackson, 2004, према: Исто, 2008).

Даровити и талентовани су они који су идентификовани од стране професионално квалификованих лица на основу изванредних способности које воде високим перформансама. Ова деца и млади имају високе перформансе способности у интелектуалним, креативним и уметничким областима, имају необичне лидерске способности (Brown et al, 2005). Иако су аутори даровитост изједначили са појмом таленат, Мејкинтур истиче да је таленат „достигнуће у било којој области перформансе који поставља ученика на много вишем нивоу него што би се могло очекивати“ (Macintyre, 2008: 14). Деца могу бити и даровита и талентована, али могу бити и даровита без талента и обрнуто. Дабровски (Dabrowski) тврди да је потенцијал за даровитост наследан, али истиче социјалну улогу као битан фактор за појаву и одржање даровитости (Tiller, 2002; Velb, 1988).

Показатељи даровитости су IQ тестови, контролне листе и наследни и средински фактори (Macintyre, 2008). Међутим, сваки од наведених показатеља има своје недостатке. IQ тестови превише су уски за свеобухватну слику о способностима. Врло често су ови тестови засновани на култури и зависе од могућности и искустава, а не од урођених потенцијала. Док је IQ важио за јединог показатеља даровитости, само је 3-5% популације било евидентирано као даровито, те су тако проблеми са конвенционалним тестовима интелигенције и методама за идентификацију довели до тога да велики број даровитих буде изостављен приликом идентификовања даровитости (Maithrey, Basu, Jayan, Chandra & Kurrup, 2013). Контролне листе о младима могу дати детаљан преглед о младима у одређеном окружењу и за одређени период, међутим њихов недостатак је неформалност и субјективност, изузев ситуација када се може користити видео камера (Herrman & Nevo, 2011). Комбинација генетских и срединских фактора омогућава сагледавање, процену и прихватање детета са различитим врстама талента. Недостатак последњег наведеног показатеља можемо сагледати уз помоћ Гарднерове поделе интелигенција на 8 различитих врста: лична, афективна, физичка, математичка, музичка, емоционална, социјална и књижевна интелигенција (Gardner, 1983 према Macintyre, 2008). Често даровитим ученицима наставни план и програм нису занимљиви, па користе све мање напора, зависни су од наставника, учитеља и родитеља... Генерално имају позитивну слику о себи захваљујући одликовањима за своја достигнућа. Омиљени су међу вршњацима. Неретко ови ученици бивају друштвено прилагодљиви, али недовољно припремљени за животне изазове (Brown et al, 2005).

Образовање даровитих и дефинисање даровитости као способност високе перформансе у области општих менталних способности, посебним талентима у одређеним академским областима, креативности, продуктивним размишљањима, лидерским способностима, моторичким способности-

ма, почело је 1972. године у САД (Marland 1972 према Daglioglu & Suveren, 2013). Карактеристике даровитих (одраслих и деце) јесу: позитиван став према високим достигнућима, креативност, продуктивност и лидерство, уживање у изазовима, уживање у иновацијама, инвентивност, поседовање јаке тенденције за учењем, развијањем и богаћењем своје личности (David, 2011). Ако узмемо у обзир ширину манифестовања даровитости у различитим активностима, постоји општа даровитост која се изражава у широком спектру активности, и посебна даровитост која се манифестује у ужем опсегу, одређеном домену (Babaeva, 2013). У модерној психологији уопштена даровитост повезује се са способностима које одређују динамику и регулисање процеса размишљања (Alexander, Carr & Schwanenflugel, 1995, према: Исто, 2013).

Бабаева појашњава даровитост кроз принцип полиформизма и принцип динамике. Принцип полиформизма наглашава квалитативну разноврсност различитих типова даровитости. Разноврсност феномена даровитости онемогућава формирање једног целовитог и свеобухватног приступа. Врсте даровитости могуће је класификовати на основу више критеријума (музички, језички, математички). Одлике даровитих ученика су „интелектуалне способности, конкретна академска склоност, креативни или продуктивни начин размишљања, лидерске способности, визуелна извођачка умећа, психомоторне могућности“ (Marland, 1972, према: Исто, 2013: 109). Динамички приступ одражава улогу различитих аспеката феномена даровитости. Заговорници овог приступа интересују се за одговарајуће методе за мерење способности. Новина коју садржи овај принцип јесте одбијање униформне методе за мерење даровитости.

Креативност се неретко изједначава са даровитошћу. Постоје два начина размишљања: конвергентно (логичко) и дивергентно (креативно) (Petrović et al, 2013). Дивергентно мишљење одлика је креативних људи, односи се на размишљање које иде у неколико праваца. „Креативност се дефинише као развој делатности који је настао на иницијативу субјекта, у току овог развоја континуирано унапређење и обогаћивање активности само долази, јављају се нове идеје и циљеви, а нови резултати су знатно бољи од очекиваних и већ постојећих“ (Babaeva, 2013). Заједничко свим дефиницијама о даровитости је дефинисање даровитости као способност која их чини супериорнијим у односу на старосне вршњаке (Maithrey et al, 2013).

Теорије о даровитости

Теорије о даровитима пружају истраживачима и практичарима ослонац и основу приликом рада са даровитима. Оне обезбеђују истраживачу хеуристички прилаз, објашњавају основне разлоге због којих талентована деца могу имати различите когнитивне структуре, пружају предлоге за идентификацију, основу за квалитативне утиске и објашњавају сложене културне, социјалне, емотивне, физичке, перцептивне и интуитивне односе који се налазе у основи природе даровитог детета. Циљ теорија јесте

сумирање и усмеравање постојећег знања. Теорија обезбеђује истраживачу неопходне податке, неопходна је приликом формулисања хипотеза и организовања истраживања. Може бити дата као лично објашњење за суочавање са информацијама и дешавањима (Cohen & Ambrose, 1993).

Постоје бројне теорије о даровитости. Стернберг и Дејвидсон (Sternberg & Davidson 1986, према: Valdes, 2003) деле концепције о даровитости на имплицитне и експлицитне. Имплицитне теорије деле се на теорије које зависе од личних схватања и процена и до њих може доћи и лаик. Експлицитне теорије односе се на мрежу психолошких или образовних теорија; код ових теорија даровитост се тестира емпиријским путем. Теорије о даровитости шире су и комплексније од дефиниција. Међутим, већина теоретичара заснива своје мишљење и суд о даровитима на коефицијенту интелигенције. Имплицитни теоретичари слажу се да су когнитивне способности важан део даровитости и да је мотивација од суштинског значаја. Експлицитни теоретичари концентришу се на когнитивне предуслове за даровитост. Постоје три групе старих и нових теорија које имају за циљ образовање даровитих: теорија интелигенције, теорија даровитости и теорија креативности. Теорија интелигенције указује на способност да се даровити успешно прилагоде средини и да реше проблеме у окружењу (Cohen & Ambrose, 1993).

Стернберг (Sternberg) користи теорију интелигенције и идентификује три аспекта: когнитивни, искуствени и практични. Верује се да даровитост може доћи у неколико варијаната (Valdes, 2003). „Рензули дефинише даровитост са становишта појединца: натпросечна способност, креативност, одговорност. Галагер и Кортрајт (Gallagher & Courtright) праве разлику између психолошких појмова и образовних концепција даровитости. Психолошке концепције су читав спектар менталних способности, пун опсег разноврсних способности, предикатори академских постигнућа“ (Исто, 2003: 16).

Експлицитни теоретичар Грибер (Greeber) за разумевање даровитости истиче развојни процес детета и одраслих. Наглашава да треба проучити живот појединаца, да даровитост код деце настаје и развија се под утицајем одраслих даровитих, као и да вредност и значај даровитости зависе од историјских и друштвених околности. Филдман (Feldman) види IQ као ограничавајући појам за даровитост. По њему, даровитост има много облика који не зависе један од другог (Исто, 2003: 17).

Стернбергов тријерерхични модел интелигенције

Стернбергов модел даровитости омогућава проширену и кохерентну основу за развој идентификационих програма за рад са даровитима. Стернберг (Sternberg) је формулисао три модела интелигенције нужна за идентификовање интелигентних и даровитих младих људи. Стернбергов тријерерхични модел чине три теорије: субтеорија компоненти, искуствена и контекстуална субтеорија.

Субтеорија компоненти односи се на менталне процесе који су укључени у размишљање. Претпоставља три врсте интеракција потребних за планирање, учење и извођење одређених радњи: метакомпоненте, компоненте перформанси и компоненте потребне за прикупљање чињеница и стицање знања. Метакомпоненте укључују процесе вишег реда, као што су препознавање проблема, решавање проблема и контрола постигнутих решења.

Искусвена субтеорија односи се на способност појединца да се избори са изазовима и новинама. Стернберг сматра да интелигентни појединци имају више способности да се суоче са новинама и у стању су да побољшају аутоматизовану обраду информација. Ова теорија односи се на унутрашње, интелектуалне процесе који леже у основи интелигентних мисли, укључујући три врсте информација: метакомпоненте, компоненте перформанси и компоненте стицања знања.

Контекстуална субтеорија претпоставља свакодневну интелигенцију уз претпоставку да омогућава појединцу да се прилагоди, одабере и обликује своје понашање у складу са реалним окружењем. У основи овог приступа је схватање да се интелигенција не може разумети ван социокултуролошког контекста. Примењује се на један од три циља: адаптација на постојећи амбијент, обликовање окружења и избор окружења са релевантним оптималним условима за живот и рад. Интерактивна теорија компоненти истиче да су компоненте интелигенције, поменуте у оквиру поменутих трију теорија, интерактивне и служе функционисању приликом прилагођавања, одабиру и обликовању. Појединац који се ефикасно уклопи и адаптира у новим ситуацијама штеди менталне процесе (Valdes, 2003; Cohen & Ambrose, 1993).

Гарднерова теорија вишеструке интелигенције

Теорија вишеструке интелигенције сматра да људи не могу бити надарени само за једну област, већ морају имати предиспозиције за више области истовремено. Према Гарднеру, интелигенција је наследна особина која се под утицајем искуства може мењати (Calik & Birgili, 2013). Гарднер (Gardner, 1999, према: Valdes, 2003) се слаже са Стернберговом критиком нудећи свој модел вишеструке интелигенције: језичка, музичка, логичко-математичка, просторна, телесно-кинестетичка, међуљудска, интерперсонална и природна. Свака од поменутих врста интелигенције симболично представља неку врсту информација која је на одређени начин важна за друштво. Када је реч о мерењу интелигенције, истиче се ефикасност тестова за мерење и идентификацију логичко-математичких и језичких способности (Исто, 2003). У теорији вишеструке интелигенције, све врсте интелигенција биолошки су предодређене и заједно чине свеукупну интелигенцију појединца. Интелигенција се дефинише као способност или сет способности које омогућавају појединцу да решава проблеме у окружењу. Свака од наведених врста интелигенција представља посебан систем који се разликује од осталих. Све ове интелигенције у интеракцији производе решење

проблема, а искуства свакако играју једну од главних улога при њиховом манифестовању (Cohen & Ambrose, 1993). Гарднер помера фокус идентификације даровитости са једног аспекта на контекстуални приступ, који обухвата више категорија. Интелигенција је посебна склоност, таленат, вештина да појединац достигне свој максимум. Према Гарднеру, свако дете поседује свих осам врста интелигенције, након поласка у школу почиње да фаворизује и истиче неку или неке од њих (Gardner, 1999, према: Page, 2006).

Гарднер види даровитост као комбинацију више различитих способности уместо једне опште. Он тврди да постоји широк спектар когнитивних способности и да само постоје слабе корелације међу њима. Теорија вишеструке интелигенције заправо је идентификовање више развојних профила и проучава више врста интелигенција. За сваку врсту интелигенција Гарднер је предвидео обележја по којима се даровит може идентификовати. Вербално-лингвистичку интелигенцију карактеришу причање, приповедање, расправљање, читање наглас, препричавање, слушање саговорника, писање часописа. Логичко-математичку интелигенцију карактеришу брзо и лако решавање математичких проблема и задатака, мерење, експериментисање, критичко мишљење, решавање логичких загонетки. Визуелна интелигенција огледа се кроз цртање, фотографисање, мапирање/скицирање прича, фарбање/бојење, илустровање, решавање визуелних загонетки. Телесно-кинестетичку интелигенцију карактеришу ручни експеримент, физичке активности, физичко васпитање, плес. Музички интелигентне или даровите можемо препознати кроз квалитетно слушање музике, певање, реповање, свирање инструмената. Интерперсонално даровити препознају се по кооперативном учењу, групном раду, друштвеним играма, посредовању у сукобима, групним пројектима. Интраперсоналну интелигенцију карактеришу квалитетни индивидуални/самостални одговори и решења, лични циљеви, појединачни пројекти, самостално учење. Натуралистички или егзистенцијално даровити показују интересовање за инсекте и биљке, проучавају животну средину, изводе природне експерименте (Gardner, 1983, према: Calik & Birgili, 2013). Међутим, Гарднеров модел вишеструке интелигенције ипак није погодан за задовољење потреба даровитих (Page, 2006).

Гарднер (Gardner, 2003, према: Al-Makhalid, 2012) наводи три врсте интелигенције: имовина свих људских бића, димензија по којој се људска бића разликују, начин на који се обављају задаци на основу циљева. Постоји девет конструката интелигенције и сматра се да јединка може бити надарена у сваком од њих: лингвистички, музички, просторни, математички, телесно-кинестетички, међуљудски, интерперсонални, природни и духовни.

Даровити ученици могу показати способности у више области:

1. Опште интелектуалне способности и таленти,
2. Специфична академска достигнућа,
3. Визуелне и извођачке уметности,
4. Лидерске способности,

5. Креативна и продуктивна размишљања;
6. Механичка генијалност;
7. Способност емпатије, разумевања и преговарања (Brown, Renzulli, Gubbins, Siegle, Zhang & Chen, 2005).

Гарднер истиче да постоји пет врста ума:

1. „Дисциплиновани ум – могућност (способност детета да постигне право мајсторство у једној или више дисциплина),
2. Ум који може да синтетише, испита и одабере информације из масе информација и искористи их за решавање одређених проблема,
3. Креативан ум – могућност осмишљавања нових решења,
4. Ум пун поштовања омогућује деци да разумеју вредности и разлике,
5. Етички ум омогућава деци да цене, вреднују и делују у правцу етичких кодекса“ (Gardner, 2006, према: Macintyre, 2008: 6).

Пијаже (Piaget, 1980, према: Coher & Ambrose, 1993) конструктивно-развојном теоријом описује интелигенцију као способност адаптације. Интелигенција се развија кроз интеракцију детета са окружењем и као резултат акције деце за које се користе механизми рефлексивне апстракције. Развој се, према Пијажу, одвија кроз процес прилагођавања окружењу. Сличност између Пијажеове и Гарднерове теорије у томе је што обе теорије спадају у биолошке теорије интелигенције.

Социјално-интеракционе теорије

Сигел (Sigel, 1981 & Youniss, 1981, према: Cohen & Ambrose, 1993) приказује интелигенцију кроз теорију социјалне интеракције. Интелигенција се развија кроз интеракцију са другима. Когнитивни и социјални развој веже реципрочан однос и веза. Све ове теорије имају директне апликације на побољшање курикулума за даровите. Неке у ужем, а неке у ширем облику приступају феномену даровитости. Вард (Ward, 1961, 1980, према: Исто, 1993) наглашава потребу за диференцијалним приступима даровитима. Он сматра да су даровити бржи, тачнији и независни. Њихов капацитет за апстрактне мисли супериоран је и они су у великој мери мотивисани.

Пет димензија представља основу за развој даровитих: психомоторна, сензуална, интелектуална, имагинативна и емоционална (Dabrowski & Pierkowski, 1979, према: Исто, 1993).

Кларк (Clark, 1986, 1992, према: Исто, 1993) у интегративно-образовној теорији синтетише открића из области истраживања менталног стања, нове физике, теорије општег система и психологије, настојећи да развије модел даровитости који наглашава целовитост и интеграцију. Овај холистички приступ на оптимални људски развој гледа као на садејство когниције, интуиције, емоција и сензорних функција. Кларков модел осветљава потенцијал умног развоја кроз значај средине и креативног појединца.

Када је реч о интелигенцији, Рензули (Renzulli, 1978, 1986, према: Valdes, 2003) укључује три врсте прстена-кластера. Ови прстенови одликовани су натпросечним способностима, радном посвећеношћу и креативношћу. Опште способности су способности за обраду података, интегрисање искустава, апстрактно мишљење, вербално и нумеричко резонување, просторни односи. Специфичне способности односе се на стицање знања, вештина и способности за обављање одређених делатности. Креативност обухвата елементе попут оригиналности у мишљењу и конструктивне генијалности. Рензули види даровитост као понашање условљено овим трима кластерима; даровите сматра произвођачима, а не потрошачима информација. Даровитост је комбинација ванпросечне информисаности, радне посвећености и креативности (Renzulli, 1985, према: Cohen & Ambrose, 1993).

Рензули (Renzulli, 1986, према: Page, 2006) сматра да је таленат „реализација“ даровитости, а даровитост може бити побољшана подстицањима и интервенцијом средине. У овој теорији постоји посебно ограничење и разликовање даровитих и талентованих, чиме се деци са високим нивоом способности указује на то да треба манифестовати способности како би били идентификовани као даровити. Рензули указује и на везу даровитости и креативности кроз теорију талентованог понашања које, поред интелектуалних способности, укључује интензивну мотивацију за решавање одређених проблема, креативни потенцијал, течност, флексибилност, отвореност за нова искуства, радозналост, осетљивост, продуктивност (Renzulli, 1986, према: Petrović et al, 2013).

Тејлор (Taylor, 1986, према: Cohen & Ambrose, 1993) вишеструку теорију талената заснива на егалитарној идеји да свако има урођени таленат који треба да настоји да развија. Према овом аутору, вишеструки таленти јесу: академичност, продуктивно размишљање, комуникативност, одлучност, проницљивост, имплементација, квалитетни међуљудски односи.

Закључна разматрања

Поменуте теорије од великог су значаја за разумевање, прихватање и рад са даровитима. Дају велики допринос идентификацији даровитости и ефикасном деловању у циљу подстицања и развоја потенцијала. Како је даровитост готово немогуће уочити и разумети без сагледавања биолошких и социјалних фактора, који су пресудни за развој личности, поменуте теорије неизоставне су када је реч о значају рада са даровитим појединцима.

Увид у поменуте теорије доноси нам процену на основу праћења, слушања и тестирања деце, што нам омогућава да формирамо профил даровитости (Macintyre, 2008). Поменута ауторка дошла је до податка да даровити имају драгоцену задужбину изванредних способности, што им омогућава добру комуникацију са окружењем, висока академска постигнућа, далеко боље и успешније обављање активности од вршњака.

На основу теоријске анализе можемо рећи да је даровитост урођени потенцијал, условљен деловањем спољних услова, срединских фактора, а да са друге стране представља пресудан чинилац за издвајање јединке из масе на основу показаних повећаних интересовања и способности. Даровитост, дакле, може бити испољена како за једну, тако и за више области истовремено, те отуда постоје бројни начини за исказивање даровитости, њено идентификовање и широк спектар домена рада са даровитима. Иако постоје бројне теорије и препоруке за успешно идентификовање, препознавање и рад са даровитима, можемо закључити да ће даровитост још дуго бити поље отворено за бројна теоријска и емпиријска истраживања.

Литература

1. Al-Makhalid, K., A. (2012). *Primary Teachers Attitudes and Knowledge Regarding Gifted Pupils and their Education in the Kingdom of Saudi Arabia*, Faculty of Humanities, Retrieved May 03, 2016. from: <https://www.escholar.manchester.ac.uk/api/datastream?publicationPid=uk-ac-man-scw:180571&datastreamId=FULL-TEXT.PDF>
2. Babaeva, J. D. (2013). Fundamental Principles of the Cultural-Activity Approach in the Psychology of Giftedness, *Psychology in Russia: State of the Art*, 6, 4, 109-119.
3. Brown, S., Renzulli, J., Gubbins, J., Siegle, D., Zhang, W., Chen, C. (2005). Assumption Underlying the Identification of Gifted and Talented Students, *Gifted Child Quarterly*, 49, 1, 68-79.
4. Calik, B., Birgili, B. (2013). Multiple Intelligence Theory for Gifted Education: Criticisms and Implications, *Journal for the Education of the Young Scientist and Giftedness*, 1, 2, 1-12
5. Cohen, M., L. & Ambrose, C., D. (1993). *Theories and Practices for Differentiated Education for the Gifted and Talented*, Retrieved May 13, 2016. from: <http://positivedisintegration.com/Cohen1993chpt036.pdf>
6. Daglioglu, H., Suveren, S., (2013): The Role of Teachers and Family Opinions in Identifying Gifted Kindergarten Children and the Consistence of these Views with Children's Actual Performance, *Editorial Science: Theory & Practise*, 13, 1, 444-453.
7. Gagne, F. (2000). A Differentiated Model of Giftedness and Talented, *U.S. Department of Education*, 2-7.
8. Herrman, A., Nevo, B., (2011). Gifted Education in German-Speaking Countries, *Gifted and Talented International*, 26, 2, 48-62.
9. Kurrup, A., Basu, A., Chandra, A., Jayan, P., Nayar, S., Jain, G. & Rao, A. (2013). *Giftedness in Children*, Bangalore India: National Institute of Advanced Studies.
10. Macynture, C. (2008). *Gifted and Talented Children 4-11, Understanding and Supporting their Development*, Routledge: A David Fulton Book.
11. Maithrey, R., Basu, A., Jayan, P., Chandra, A., Kurrup, A. (2013). *Case Profiles of Gifted Children, Identification of Gifted Children in Maths and Science in Indian Context (3-5 years)*, Bangalore India: National Institute of Advanced Studies.

12. Page, A. (2006). Three Models for Understanding Gifted Education, *KairaRanga*, 7, 2, 11-15.
13. Petrović, R., Trifunović, V. i Milovanović, R., (2013). Giftedness and Creativity of Students and Teachers in the Proces of Education, *International Education Studies*. Published by Canadian Center of Science and Education, 6, 7, 111-118.
14. Tiller, W. (2002). A Brief Overview of the Relevance of Dabrowsky theory for the Gifted, *Journal of the gGifted and Talented Education Council of the Alberta Teachers Association*, 15, 2, 1-14
15. Valdes, G. (2003). *Expanding Definitions og Giftedness the Case of Young Interpreters from Immigrant Communities*, London:Lawrence Erlbaum Associates.

Aleksandra Milanović

THEORIES ON THE NATURALLY ABLE

Summary: *Based on the mentioned theories, it is possible to make estimations according to the following, testing and listening to children, which enables us to create the profile of talent (Macintyre, 2008). The mentioned author came to the conclusion that talented children have a legacy of outstanding abilities, which enables them good communication with the environment, high academic achievements, far better and more successful performance of activities than their peers.*

According to the theoretical analysis, we can say that talent is an in-born potential, which is conditioned by the activities of external factors, environmental factors, but, on the other hand, it represents a crucial factor in separating an individual from a crowd, based on increased interests and abilities. The talent, therefore, may be shown either for one or more areas of interest at the same time, so there are numerous ways to show talent, its identification and a wide range of the work with the talented. Although there are various theories and recommendations for successful identification, recognition and work with the talented, we can conclude that talent will still be an area open to various theoretical and empirical kinds of research.

Key words: *talent, creativity, intelligence, identification, theories on talent.*